

Шевченко Володимир,
доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
в.о. вченого секретаря
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПОЛЬЩІ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

Організація процесу інтеграції, а потім інклюзії з практичної точки зору, вперше було піднята в Польщі у другій половині 80-х років ХХ століття. Основою для дискусії стала нова концепція інвалідності – Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ), підготовлена Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я (ВООЗ) і опублікована у 1980 році. У ній підкреслюється громадський характер проблем осіб з порушеннями розвитку та декларується так звана суспільний модель інвалідності [2].

В цей час в Польщі розгортається жвава дискусія з приводу оцінки можливостей розвитку людини з порушенням розвитку з медичної точки зору, виходячи лише з типу порушення і характерних для нього специфічних проблем. Звертається увага на переважно суспільний характер проблеми, від якої залежить якість взаємин людини з інвалідністю з навколишнім середовищем. Поступово відбувався перехід від медичної оцінки особливостей життя осіб з порушеннями розвитку до соціальних змін. Вони відбувалися в суспільній свідомості та здійснювалися завдяки активності громадських організацій, створених з ініціативи батьків дітей з інвалідністю [3].

Метою обговорюваної нової концепції було створення ефективних заходів щодо профілактики порушень, відновлення працездатності та реалізації ідей «рівності» і «повної участі» людей з інвалідністю у соціальному житті. Це означало створення для них тих самих умов життя як і для всього населення.

У 1989 році у Варшаві в дитячому садку було організовано першу інтеграційну групу. Організація її роботи була побудована на німецькій («гамбурзькій») концепції інтеграційного навчання.

7 вересня 1991 року було опубліковано новий Закон Про освіту в Польщі. Була введена 6-річна початкова школа, 3-х річна гімназія та 3-х річні середні або професійно-технічні школи. Одночасно було встановлено, що діти з інвалідністю мають право навчатися в загальноосвітній школі, що знаходиться в районі за місцем постійного проживання їх сім'ї. Проте лише за кілька років, 4 жовтня 1993 року, був опублікований наказ Міністерства народної освіти з умовами і принципами організації навчання та виховання дітей з інвалідністю у загальноосвітніх та інтеграційних школах. В наказі були перераховані види спеціальних занять для цієї категорії учнів: логопедичні заняття, корекційна гімнастика для реабілітації рухових порушень, корекційно-компенсаторні, дидактичні та соціо-терапевтичні заняття [4].

Даний наказ зустрів різку критику. Піддавалося сумніву те, що в інтеграційному класі має навчатися від 3 до 5 учнів з різним типом порушень, за якість навчання яких повинен був відповідати вчитель початкових класів, який не має необхідної підготовки в галузі спеціальної педагогіки.

Одночасно з новою концепцією прав людей з інвалідністю в Польщі інтенсивно обговорювалася ідея інклюзії. Інклюзивна форма освіти мала охопити навчальні заклади початкової, гімназичної, середньої, професійної та вищої освіти. Її метою було створення без бар'єрного середовища в навчанні та професійній підготовці людей з обмеженими можливостями. Даний комплекс заходів мав на увазі як технічне оснащення освітніх установ, так і розроблення спеціальних навчальних курсів для педагогів та інших учнів, спрямованих на розвиток їх взаємодії з дітьми з інвалідністю. Паралельно розроблялися спеціальні програми, спрямовані на полегшення процесу адаптації дітей з обмеженими можливостями в загальноосвітньому закладі [5].

Виходячи з даної концепції, Міністерство народної освіти Польщі розпочало підготовку нормативно-правової бази для впровадження інклюзії. Були підготовлені проекти чотирьох документів, які піддавалися бурхливій критиці вчених і практиків, насамперед, вчителів, які працюють в спеціальних школах. Незважаючи на значну критику, 17 листопада 2010 року зазначені документи були опубліковані. Відповідно інклюзивне навчання дітей з особливими потребами регулюють два документи: наказ Міністра освіти від 17

листопада 2010 року «Про принципи організації психолого-педагогічної допомоги в державних дитячих садках, школах та інших установах» і наказ Міністра освіти від 17 листопада 2010 року «Про умови організації навчання, виховання і опіки для учнів з інвалідністю та учнів з проблемами поведінки в загальноосвітніх дитячих садках, школах та інших установах [1].

У цих документах визначено вік учнів, до досягнення якого вони можуть навчатися в початковій школі (до 18 років), в гімназії (до 21 року життя), в середній або професійній школі (до 23 року життя). Визначено завдання навчання і виховання:

1) реалізація рекомендацій, включених в рішення про необхідність спеціальної освіти;

2) забезпечення необхідних спеціальних технічних і дидактичних засобів та умов для навчання і виховання, виходячи з індивідуальних здібностей і можливостей учня, а також наявних у нього спеціальних потреб;

3) організація спільних додаткових занять з надання психолого-педагогічної допомоги в державних дитячих закладах, школах та інших установах;

4) організація особливих спеціальних занять, необхідних відповідно до індивідуальних потреб учнів;

5) забезпечення підготовки до самостійного життя в післяшкільному віці.

Було введено принципи розробки індивідуальних розвитково-терапевтичних програм навчання і виховання (аналог корекційно-розвиткових в Україні); визначені фахівці (групи фахівців), що відповідають за підготовку та реалізацію даних програм; описані завдання такої групи та організація її роботи; необхідність створення нових робочих ставок для таких фахівців, вимоги до їх кваліфікації; завдання директора з питання організації інклюзивного навчання; вимоги до організації випускних іспитів [4].

Наказ Міністра освіти від 17 листопада 2010 року «Про принципи організації психолого-педагогічної допомоги в державних дитячих садках, школах та інших установах» набув чинності 1 лютого 2011 року. У ньому, як і в проаналізованому вище, було визначено групи учнів, які потребують організації психолого-педагогічної допомоги, а саме: учні з інвалідністю, з

порушеннями поведінки, з загрозою порушень поведінки, обдаровані діти, з затримкою психічного розвитку, з порушеннями вербальної комунікації, з соматичними проблемами, з неблагонадійних сімей, з проблемами розвитку, з середовища з низьким соціальним статусом, з проблемами в міжособистісному контакті, з адаптаційними проблемами, що впливають з культурного середовища і минулого життя за кордоном.

У наказі також визначені відповідальні особи за організацію та реалізацію завдань, зазначених у документі – директор школи та особи, включені в систему цієї допомоги: учитель, психолог, корекційний педагог, логопед, фахівець з профорієнтації, батьки; установи, які функціонують з метою допомоги вчителям, батькам, дітям та молоді. Визначені особи, з ініціативи яких така допомога повинна бути організована: учень, вчитель, батьки, інші фахівці, спеціалізовані установи; форми цієї допомоги: спеціальні корекційні класи, заняття з розвитку особливих здібностей, дидактичні, корекційно-компенсаторні, логопедичні, соціо-терапевтичні (ці заняття призначені для дітей із загрозою порушення поведінки; діти з вираженими порушеннями поведінки повинні бути включені в так звані «ресоціалізаційні» заняття) та інші заняття, консультації й поради; форми допомоги для вчителів і батьків: консультації, поради, курси, лекції, практичні заняття. Також докладно описані завдання, організація конкретних форм допомоги і фахівці, включені в їх реалізацію [6].

Отже, загальний аналіз розвитку спеціальної освіти в Польщі у посткомуністичний час та урядових документів дозволяє зробити кілька висновків: задекларований перехід до інклюзії не мав необхідних фінансових коштів на інклюзивне навчання; відбулася спроба перекласти відповідальність за інклюзивне навчання на плечі загальноосвітньої школи, її директора, вчителів, батьків та інші організації, що надають допомогу інвалідам, на службу соціального забезпечення; наявний недолік у забезпеченні фахівцями для інклюзивного навчання; була передбачена ліквідація системи спеціального навчання дітей з особливими потребами при включенні всіх дітей з інвалідністю в загальну освіту та план Міністерства народної освіти перевести всіх дітей, які не зможуть навчатися в інклюзивних умовах, на індивідуальне

навчання вдома. Це б означало перехід від інклюзії до ізоляції, що суперечить правам людини, записаним в документах ООН та інших міжнародних організаціях, що функціонують з метою допомоги особам з особливими потребами та їх сім'ям. Але Польща не наважилася на цей крок, залишивши в дії всі форми здобуття освіти для дітей з інвалідністю.

Список літературних джерел:

1. Офіційний сайт Європейської агенції з особливих освітніх потреб та інклюзивної освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.european-agency.org/country-information/italy/legislation-and-policy> (дата звернення: 14.09.2018).
2. Офіційний сайт ЮНІСЕФ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unicef.org/> (дата звернення: 14.09.2018).
3. Szczepankowska B. Projekt ogólnej definicji pojęcia «osobaniepełnosprawna», «Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej», nr 4 (142) 1994, Warszawa, CE-BRON.
4. Szumski G. Integracyjne kształcenie niepełnosprawnych, PWN, Warszawa 2006.
5. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dziennik Ustaw 1991.
6. Електронний ресурс <https://docplayer.pl/7043765-Dziecko-niepełnosprawne-w-klasie-integracyjnej.html>

Шевченко Юлія,
науковий співробітник,
Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Підходи до корекції порушення поведінки дітей з синдромом Дауна описані в психолого-педагогічній літературі таких фахівців як, І. Баскакова, М. Гнездилова, Д. Ісаєв. В. Ковальова, А. Обухівська, В. Петрова, В. Пінський, В. Синьов, Н. Стадненко, О. Хохліна, Ж. Шиф та ін. Незважаючи на це, є дуже мало публікацій, присвячених вивченню можливостей застосування різноманітних підходів до впливу на поведінку дітей з синдромом Дауна у контексті формування соціальної компетентності шляхом подолання небажаних поведінкових проявів та розвитку поведінкового та когнітивного компонентів